

Henryk Gmiterek
(Lublin)

ORCID: 0000-0001-5164-3709

Początki rodu Łosiów w Narolu

ZARYS TREŚCI: Lokowane w 1592 r. przez Floriana Łaszcz Nieledewskiego miasto Florianów (dzisiejszy Narol) stworzyło z okolicznymi wsiami kompleks dóbr, który po zniszczeniach połowy XVII w. przeszedł w ręce rodziny Silnickich. W kolejnych dekadach ulegał coraz większemu rozdrobnieniu. W 1751 r. w dość skomplikowanych okolicznościach dobra nabył kasztelan kamieniecki Michał Ludwik Łoś (zm. 1756). Zapoczątkowało to odbudowę i przebudowę dóbr, które jego syn Feliks Antoni Łoś uczynił głównym gniazdem rodowym, budując okazałą rezydencję.

SŁOWA KLUCZOWE: Narol, Łosiowie ród, bełskie województwo, obrót ziemią w XVIII w., kontrakty kupno-sprzedaż.

ABSTRACT: Founded in 1592 by Florian Łaszcz Nieledewski, the town of Florianów (today Narol) made up a complex of estates with the surrounding villages, which was taken over by the Silnicki family after the devastations of the mid-17th century. It became increasingly fragmented in the subsequent decades. In 1751, under fairly complicated circumstances the estates were bought by the Castellan of Kamieniec Michał Ludwik Łoś (d. 1756). This began the reconstruction and restructuring of the estates, which his son Feliks Antoni Łoś made the main ancestral nest by building a magnificent residence.

KEY WORDS: Narol, Łoś family, Voivodship of Bełz, land turnover in the 17th c., sale contracts.

Opublikowany niedawno inwentarz przechowywanego w lubelskim Archiwum Państwowym zespołu nazwanego Archiwum Łosiów, skrupulatnie opracowany przez Elżbietę Wierzbicką¹, nie tylko na nowo ujawnia całe bogactwo zachowanej w tym zespole dokumentacji, ale również wskazuje na odnoszące się do tego rodu akta przechowywane w innych kolekcjach archiwalnych i bibliotecznych. Zachęca to do przypomnienia różnych epizodów związanych z tym w małym stopniu dotąd rozpoznany rodem, korzeniami wywodzącym się z Mazowsza, ale zapisanym w dziejach zarówno przedrozbiorowego Pomorza, jak i Lubelszczyzny, Podola oraz Rusi Koronnej. Do ośrodków zawdzięczających Łosiom swoje odrodzenie należał w drugiej połowie XVIII stulecia z pewnością Narol. Do dziś można tam podziwiać ich pałacową rezydencję, odzyskującą powoli swoją kunsztowną estetykę, kościół ich fundacji czy uświetniającą przełom stuleci XVIII i XIX kolumnę św. Floriana w rynku. W okolicach Narola swoją historię zapisują dwie osadzone przez nich wsie – Podlesina i Chlewiska. Warto zatem powrócić do początków związków rodu Łosiów z tym roztoczańskim miasteczkiem.

Narol, który w 1996 r. odzyskał prawa miejskie, położony jest nad rzeką Tanwią, w północno-wschodnim zakątku województwa podkarpackiego. W jego dziejach trzy rodziny zapisały wyraziście swoją obecność: Łaszczowie Nieledewscy, Silniccy i właśnie Łosiowie². Stanisław Łaszcz Nieledewski wojski horodelski, nabywając w 1580 r. od Stanisława Marcinowskiego rozległe dobra między Tanwią a Sołokiją³, uczynił je bazą dla szerszej akcji kolonizacyjnej prowadzonej przez jego syna Floriana. Odziedziczywszy w 1584 r. tę część spadku po ojcu, w przeciagu ćwierćwiecza Florian Łaszcz Nieledewski (zm. 1609) posadowił na tym zaniedbanym osadniczo terytorium dwa miasta i trzy wsie. Pierwszą inicjatywą było lokowanie miasta Florianowa, na co uzyskał w 1592 r. przywilej od króla Zygmunta III Wazy⁴. Z czasem przejęło ono nazwę od starszej o pół wieku, położonej po sąsiedzku wsi Narol. Po zniszczeniach spowodowanych przez Tatarów i Kozaków Chmielnickiego w 1648 r. i przy postępującym rozdrobnieniu

¹ E. Wierzbicka, *Łosiowie. Dzieje rodu i spuścizn aktowych. Inwentarz analityczny Archiwum Łosiów 1566–1974*, Lublin 2021.

² Szerzej zob. H. Gmiterek, Z. Kubrak, *Narol przez wieki. Dzieje miasta i okolic*, Narol 2021.

³ Szerzej zob. A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo białskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Warszawa 1993, s. 162–166.

⁴ *Przywileje lokacyjne Florianowa (Narola) z lat 1592–1596*, oprac. H. Gmiterek, Narol 2021.

dóbr próbę ich odbudowy podjął Gabriel Silnicki stolnik podolski, od 1670 r. kasztelan czernihowski, który nabył je w 1669 r. Plany te się nie powiodły. W kolejnych dekadach przybywało dzierżawców, zastawników, choć formalnie z tytułem dziedziców dobr narolskich potomkowie Gabriela Silnickiego występowali do 1727 r., gdy zmarła Wiktoria z Silnickich Dziewałtowska, wdowa po Janie Gintowcie Dziewałtowskim, staroście teleżyńskim. Schedę przejęli po niej synowie – Gabriel, Antoni i Józef. Gabriel wstąpił do zakonu jezuitów i swoją część już w 1731 r. przekazał Józefowi Antoniemu Łaszczowi, wówczas kanonikowi gnieźnieńskiemu i krakowskiemu, od 1738 r. biskupowi koadiutorowi chełmskiemu, a potem kijowskiemu. W 1737 r. Łaszcz przejął również część Antoniego Gintowta Dziewałtowskiego i domagał się natychmiastowej spłaty długu albo przekazania mu swojej części przez Józefa. Doszło wówczas do zawarcia kontraktu, w myśl którego dobra narolskie miały w całości przejść na Łaszcz, który winien był uregulować wszystkie pretensje innych zastawników oraz wypłacić pewną sumę Antoniemu Dziewałtowskiemu, który po porozumieniu się z bratem przejął w Narolu jego część⁵. Choć Łaszczowi udało się drogą sądową rewindykować sporą część zastawów, jednak nie wszystkie pretensje zostały zaspokojone przed rokiem 1748 r., gdy zmarł. Zapisując dobra narolskie swojej siostrzenicy Annie, córce Stanisława Potockiego, wówczas wojewody kijowskiego, i Marianny Konstancji z Łaszczów, małżonce krajczego koronnego Franciszka Salezego Potockiego, pozostawiał ją z licznymi wszczętymi już w sądach procesami oraz z roszczeniami i oczekiwaniami kilkunastu posesorów części w poszczególnych wsiach (Narol Stary, Chyże, Kadłubiska). 8 lutego 1748 r. Potoccy dokonali intromisji do dóbr narolskich⁶, nie wiążąc jednak z nimi – o czym może świadczyć dalszy bieg wypadków – poważniejszych planów. Liczyli raczej na korzyści płynące z intratnego ich zbycia.

Kontrahenta nie trzeba było długo poszukiwać. Swoją uwagę na narolską włość zwrócił kasztelan kamieniecki Michał Ludwik Łoś. Był synem Wojciecha z Grodkowa i Krzynowłogi Łosia, ożenionego z kasztelanką halicką Joanną Karczewską. Choć ojciec Michała nie doszedł do wyższych stanowisk, piastował tylko urzędy grodzkie i ziemskie (najwyższym z nich był urząd chorążego sanockiego), to dzięki korzystnemu ożenkowi oraz karierze prawnika w pale-

⁵ W. Bondyra, *Własność ziemska w województwie bełskim w czasach saskich*, Lublin 2015, s. 97; Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, fond 1, op. 1 (Sąd grodzki bełski) (dalej: CPAHL, SGB), ks. 326, s. 139–140; ks. 330, s. 126–127; ks. 331, s. 576–578.

⁶ CPAHL, SGB, ks. 341, s. 237–238.

strze przy Trybunale Koronnym dorobił się sporego majątku. Posiadał dobra na Podolu, w ziemi lwowskiej, a w latach 80. XVII w. nabył Krasienin i Jakubowice Konińskie w Lubelskiem. Był też właścicielem kamienicy przy Krakowskim Przedmieściu w Lublinie oraz dworu i browaru na lubelskim Podwalu⁷. Po jego śmierci w 1716 r. dziedzicem większości tych dóbr został Michał Ludwik. Ożeniony z Heleną Skarbkówną, córką kasztelana halickiego Krzysztofa Skarbka, starał się pomnażać spadek po ojcu. W Lublinie nabył posesję z myślą o ufundowaniu klasztoru i kościoła dla trynitarzy, ale ostatecznie fundacja świątyni nie doszła do skutku. Stopniowo wspinał się po szczeblach kariery, zostając w 1740 r. kasztelanem kamienieckim, skąd awansował w 1754 r. na kasztelanię lwowską. Cieszył się względami obydwu królów z dynastii saskiej, od Augusta III otrzymał w 1757 r. Order Orła Białego⁸.

Najpoważniejszą, jak się miało okazać, inwestycją Michała Łosia było wejście w dobra narolskie. Pierwszym krokiem w tym kierunku był kontrakt zawarty 12 stycznia 1751 r. z Franciszkiem Salezym Potockim we Lwowie, na mocy którego za pożyczone Potockiemu 80 tys. złp Łoś zostawał posesorem zastawnym całego narolskiego klucza dóbr. 21 czerwca nowy gospodarz poprzez akt intro-misji wszedł formalnie w posiadanie świeżo pozyskanych włości⁹. Kontrakt miał obowiązywać przez trzy lata, ale rychło okazało się, że nowe nabytki przypadły kasztelanowi kamienieckiemu do gustu i wiąże z nimi dalej sięgające plany, zaczął więc zabiegać o ich nabycie na własność. Zdaje się, że zachęcali go do tego również mieszcianie narolscy, którzy w maju 1752 r. suplikowali do Potockiego, by przyjął propozycję Łosia¹⁰. Uregulowania wymagała tylko dość zagmatwana sytuacja własnościowo-prawna dóbr. By zapobiec ewentualnym przyszłym pretensjom, przy pomocy pośredników udało się doprowadzić do zgody Potockiego na formalne przywrócenie Antoniemu Gintowtowi Dziewałtowskiemu miecznikowi bełskiemu pełni praw dziedzicznych¹¹, ten zaś zobowiązał się do

⁷ E. Wierzbicka, op. cit., s. 249–252; *Materiały źródłowe do dziejów Żydów w księgach grodzkich lubelskich z doby panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Jana III Sobieskiego (1669–1697)*, oprac. H. Gmiterek, Lublin 2003, s. 309; *Materiały źródłowe do dziejów Żydów w księgach grodzkich lubelskich z doby panowania Augusta II Sasa (1697–1733)*, oprac. H. Gmiterek, Lublin 2001, s. 219.

⁸ E. Wierzbicka, op. cit., s. 260–272.

⁹ CPAHL, SGB, ks. 345, s. 259–262, 1509–1510.

¹⁰ Wzmianka o takiej suplice w sumariuszu akt dotyczących Narola, Archiwum Państwowe w Lublinie, Archiwum Łosiów 1566–1974 (dalej: APL, AŁ), Ser. I, sygn. 434, s. 6.

¹¹ O zawartej w tej sprawie komplancji jest mowa w sumariuszu akt dotyczących dóbr narolskich, APL, AŁ, Ser. I, sygn. 434, s. 6.

natychmiastowej odsprzedaży dóbr Łosiowi na ustalonych przez mediatorów warunkach. Odpowiedni kontrakt między Łosiem a Dziewałtowskim zawarty został we Lwowie 10 stycznia 1753 r.¹² Jego przedmiotem były „dobra miasteczko Narol z wsiami Stary Narol czyli Florianów, Kadłubiska i Chyże”. Zastanawia przypisanie historycznej nazwy Florianów wsi Narol, a nie miastu, które przez pierwsze półwiecze egzystowało pod tą właśnie nazwą. Łoś był przybyłym z zewnątrz i nie musiał się orientować w historycznych zaszczościach, ale dla Dziewałtowskiego nie powinna to być identyfikacja zapomniana i obojętna. Ten sam błąd powtórzony został zresztą kilka dni później przy składaniu zeznania w grodzie lwowskim¹³. Wartość dóbr oszacowana została na 160 tys. złp. Spłata nastąpić miała w trzech częściach i uwzględniać roszczenia wszystkich zaangażowanych kontrahentów. Najpoważniejszą sumę – 108 tys. złp – Łoś miał wypłacić Potockiemu i jego małżonce. Kwotę tę traktowano jako dług ciążyący na Dziewałtowskim jeszcze wobec biskupa Łaszcz. Tytułem spadku należał się on siostrzenicy Łaszcz jako zapisanej testamentem dziedzicze. Dług ten Łoś przyjmował teraz na siebie i zobowiązywał się „ex nunc wypłacić jw. krajczemu koronnemu”. Dziewałtowskiemu przypadała jedynie kwota 26 tys. złp. Pozostałe 26 tys. złp kasztelan kamieniecki zatrzymywał u siebie do czasu, aż Dziewałtowski ureguluje ze swoimi zastawnikami i kredytorami wszystkie kwestie sporne i prawnie przekaże dobra w wieczyste użytkowanie Łosiowi. Z sumy tej miały być uregulowane wszystkie uznane pretensje kredytorów. Gdyby długi okazały się mniejsze od owych 26 tys. złp, po spłaceniu kredytorów Łoś miał pozostałą sumę wypłacić Dziewałtowskiemu. Ten zaś uwalniał Łosia od wypłaty kwot przekraczających owe 26 tys. złp, gdyby zobowiązania wobec kredytorów przekraczały tę sumę, i przyjmował na siebie spłatę wykraczających ponadto roszczeń. Strony zobowiązały się do jak najrychlejszego dokonania odpowiednich zapisów w grodach lwowskim i bełskim.

Zwłoki rzeczywiście nie było. Już 16 stycznia 1753 r. Antoni Gintowt Dziewałtowski dokonał na rzecz Łosia i jego sukcesorów odpowiedniego zapisu, powtarzającego warunki zwartego kilka dni wcześniej kontraktu, a 23 stycznia akt transakcji został oblatowany w grodzie bełskim¹⁴. 8 marca Łoś został formal-

¹² Lwowska Narodowa Biblioteka Naukowa Ukrainy im. Stefanyka we Lwowie, fond 141 – Zbiór Czołowskiego (dalej: LNBNU, Czoł.), op. 2, nr 414, cz. 1, k. 43–44. Zob. tekst kontraktu publikowany dalej.

¹³ APL, AŁ, Ser. I, sygn. 433, s. 2. W tej epoce nazwa Florianów, jeśli powracała, to w powiązaniu z miastem, zazwyczaj w zapisie Narol *alias* Florianów.

¹⁴ Ibidem, s. 1–8; CPAHL, SGB, ks. 347, s. 309–313.

nie wprowadzony przez urząd grodzki bełski do miasta oraz części wsi Narola, przejmowanie reszty Narola Starego oraz wsi Chyże i Kadłubiska przeciągnęło się do początków 1754 r. Na mocy wyroków sądowych Łoś spłacał kredytorów z wydzielonej kontraktem sumy, wykupywał zastawy i dopiero wówczas przejmował użytkowane przez nich posesje. Nie obyło się przy tym bez pozwania we wrześniu 1753 r. do grodu w Bełzie Antoniego Dziewałtowskiego, któremu zarzucał zwlekanie z regulowaniem spraw z zastawnikami, przewidzianych kontraktem¹⁵. Wydaje się wszakże, że z końcem stycznia 1754 r. Łoś mógł się już czuć w pełni panem i dziedzicem całej włości narolskiej, dawnego dziedzictwa Łaszczów Nieledewskich, choć ostatecznego rozliczenia z Dziewałtowskim dopełniła dopiero wdowa Helena ze Skarbków, którą 9 lipca 1761 r. Antoni Gintowt Dziewałtowski skwitował z sumy 9477 złp¹⁶. Była to zapewne ostatnia rata z przewidzianych kontraktem rozliczeń.

Wydaje się, że z tymi roztoczańskimi nabytkami Michał Łoś wiązał szersze plany, być może nawet uczynienia z nich głównego zaplecza dla pobudowania tu godnej jego pozycji rezydencji i stworzenia nowego rodowego gniazda. Dowodzi tego nie tylko konsekwencja w przeprowadzaniu oczyszczania dóbr z zastawów, ale także znaczne ich rozszerzenie poprzez zakup w styczniu 1754 r. sąsiadującej z włością narolską wsi Lipie z należącymi do niej ok. 787 morgami gruntów. Stanowiły one do niedawna część dominium Lipskich, ale w 1752 r. kupił je za długi od Tomasza Lipskiego, chorążego buskiego podczaszy sochaczewski Józef Jurkowski i dwa lata później odsprzedał Łosiowi za 66 tys. złp¹⁷. Zaraz potem kasztelan kamieniecki przystąpił do osadzania w należących do Lipia lasach nowej wsi nazwanej Chlewiskami, co wzbudziło protesty ze strony Stanisława Lipskiego podczaszego buskiego, pana na sąsiednim Lipsku. W maju 1756 r., po skardze Lipskiego, woźny sądowy z Bełza przeprowadził tam wizję lokalną i zeznał, że widział „wycięty do szczytu las bukowy, [...] na którym miejscu wykarczowanym widziałem chałup nowo postawionych dwanaście, także i karczma nowo wybudowana i poddanymi niedawno, jako też i arendarzem w tychże chałupkach i karczmie osadzonych. Także widziałem pola z lasu nie-

¹⁵ CPAHL, SGB, ks. 347, s. 325–332, 872–875; ks. 348, s. 573–578, 802–804; APL, AŁ, Ser. I, sygn. 433, k. 45–47.

¹⁶ Sumariusz dokumentów dotyczących dóbr Feliksa Antoniego Łosia, kasztelanica lwowskiego z 1772 r., Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, rkp. 9691/II, s. 95.

¹⁷ CPAHL, SGB, ks. 349, s. 223–229.

dawno wykarczowanego wykopanego na pługów więcej jak na siedmdziesiąt¹⁸. Wzajemne oskarżenia o wyrąb przez poddanych drzewa w lasach, przenoszone przez obydwie strony na forum grodu bełskiego, trwały przez najbliższe kilka lat. Nakładały się na nie zarzuty o utrudnianie przez Lipskiego przejazdu na narolskie jarmarki. Wzajemne relacje między sąsiadami, obciążone historycznymi zaszczościami, od początku znalazły się w wyraźnym kryzysie. Ze strony Lipskich cechowała je daleko posunięta nieufność i obawy przed zdominowaniem przez zasobniejszego i wpływowego sąsiada¹⁹.

Michał Łoś zmarł 20 lipca 1758 r. Nad Tanwią pozostawił spadkobiercom – żonie Helenie ze Skarbków oraz synom Feliksowi Antoniemu i Joachimowi – zwarty kompleks dóbr, w skład którego wchodziło jedno miasteczko i pięć wsi. Na mocy zapisu dożywocia już 31 lipca 1758 r. wdowa po Michale stała się poprzez akt intromisji do miasta i wszystkich wsi formalną właścicielką włości narolskiej²⁰. Po jej śmierci w 1764 r. synowie podzielili się odziedziczoną fortuną. Joachim przejął podolskie dobra Łosiów, przypadło mu też Lipie z Chlewiskami, które w styczniu 1767 r. odstąpił bratu Feliksowi Antoniemu za bliżej nieznaną sumę²¹. Feliks Antoni Łoś, od 1761 r. podstoli żydaczowski i starosta wiszeński, został na 37 lat samodzielnym panem „narolskiego państwa”. Realizując plany ojca, uczynił z czasem z Narola główne gniazdo rodowe rozrośniętego rodu Łosiów, umiejętnie odnajdując się w nowych realiach historycznych, gdy Narol po I rozbiorze znalazł się w granicach monarchii Habsburgów.

¹⁸ CPAHL, SGB, ks. 424, s. 375–376; H. Gmiterek, Z. Kubrak, op. cit., s. 44, 95.

¹⁹ CPAHL, SGB, ks. 349, s. 525–527 – manifestacja Stanisława Lipskiego przeciwko pustoszeniu jego lasów przez poddanych Łosia; o różnych sytuacjach konfliktowych świadczą liczne wzajemne manifestacje, ibidem, s. 549–551, 604–610; ks. 350, s. 1661–1666, 1667–1673; ks. 424, s. 421 i in.

²⁰ CPAHL, SGB, ks. 425, s. 417.

²¹ LNBNU, Czoł., op. 3, nr 600, k. 49.

ANEKS

Kontrakt zawarty między Antonim Gintowtem Dziewałtowskim miecznikiem bełskim i Michałem Łosiem kasztelanem kamienieckim w sprawie nabycia przez Łosia miasteczka Narola z wsiami Narol Stary, Chyże i Kadłubiska, Lwów, 10 I 1753 r.

Źródło: Lwowska Narodowa Biblioteka Naukowa Ukrainy we Lwowie, Zbiór Aleksandra Czołowskiego, fond 141, opys 2, nr 414, cz. 1, Papiery rodzinno-majątkowe Feliksa Łosia 1758–1818, k. 43–44. Wersja cyfrowa na stronie Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu: https://dbs.ossolineum.pl/kzc/pobpdf.php?fond_141_d_2/E_b_rkps_414_cd_1_2.pdf [dostęp: 26.01.2024].

Tekst źródłowy

[k. 43] Między wielm. jm. panem Antonim Gintowtem²² Dziewałtowskim miecznikiem bełskim z jednej, a jw. jm. panem Michałem z Grodkowa Łosiem kasztelanem kamienieckim z drugiej strony stanął takowy perpetuae et irrevocabilis resignationis dóbr niżej wymienionych kontrakt i na wieczne czasy w niwczym nieodmienne postanowienie w ten niżej opisany sposób.

Iż wielm. jm. pan miecznik bełski dobra miasteczko Narol z wsiami Stary Narol czyli Florianów²³, Kadłubiska i Chyże nazywającemi się do niego należącemi w województwie bełskim leżącemi, originaliter domus Silnicianae dziedziczne, ultimariae do wielmożnej niegdy Wiktoryi Silnickiej, wielm. niegdy Jana Gintowta Dziewałtowskiego starosty terleszyńskiego żony, wielm. jm. pana Antoniego Gintowta matki przyszłe, a per caput jej na trzech synów Gabriela Societatis Jesu, Antoniego teraz rezygnującego i Józefa Gintowtów Dziewałtowskich z przereczonym niegdy wielm. Janem Gintowtem Dziewałtowskim spółdzonych, braci między sobą rodzonych iure natura spadłe i przez jm. księdza Gabriela Societatis Jesu, jako i samego jm. pana miecznika bełskiego jw. niegdy księdzu Józefowi na Tuczapach i Warężu Łaszczowi koadiutorowi kijowskiemu

²² W oryginale najczęściej pisownia: Gintoft.

²³ Błąd. Florianowo to miasto lokowane przez Floriana Łaszczę Nieledeńskiego w 1592 r. obok istniejącej już ok. pół wieku wsi Narol. Po zniszczeniach Florianowa w połowie XVII w. przez wojska tatarsko-kozackie odbudowujące się miasteczko stopniowo przejmowało nazwę wsi, wieś zaś zaczęto nazywać Narolem Starym, w drugiej połowie XVIII w. czasami także Hołosznią.

prawem dziedzicznym rezygnowane, a potym mediantibus transactionibus tak z jw. jm. księdzem Łaszczem, jako i jw. jm. panem [Franciszkiem Salezym] Potockim krajczym koronnym temuż jm. panu Gintowtowi miecznikowi bełskiemu moderno resignanti ustąpione i przywrócone, tudzież od jw. jm. pana Józefa Gintowta cześnika podolskiego najmłodszego brata modo perpetuae donationis nabyte et pleno iure haereditario sobie służące, ze wszystkimi tych dóbr przynależnościami, polami, rolami, obszarami, sianożęciami, łąkami, dworami, folwarkami, budynkami dworskimi, miejskimi i chłopskimi, mieszczanami tak w mieście, jako i wsiach znajdującymi się, jako to i zbiegłemi, zaroślami, karczmami, browarami, sadami, ogrodami, tudzież cum iure patronatus praesentandorum utriusque ritus beneficiorum²⁴, zgoła ze wszystkimi generalnie przyległościami i powinnościami, nic a nic na siebie i sukcesorów swoich nie ekscypując ani zostawując, ale tak jako te dobra z dawna in suis metis et limitibus zostają jw. jm. panu Michałowi Łosiowi kasztelanowi kamienieckiemu i jego potomkom daje, daruje i wiecznemi czasy rezygnuje, a to za sumę między sobą pro pretio eorundem bonorum umówioną i postanowioną sto sześćdziesiąt tysięcy złp, które to precium jw. jm. pan kasztelan kamieniecki takowym wypłaca sposobem.

Dług jw. jm. księdza Józefa na Tuczapach i Warężu Łaszczu koadiutora kijowskiego, to jest sumę sto osiem tysięcy złp na tychże dobrach ekstendującą się jw. jm. pani Annie [k. 43v] Potockiej krajczynie koronnej²⁵ iure naturalis successionis służącą u jm. pana Antoniego Gintowta do zapłacenia przychodzącą, jw. jm. pan kasztelan kamieniecki na siebie ad deportandum cessavit i one ex nunc wypłacić jw. krajczemu koronnemu²⁶ praevia eiusdem summae pro re consortis inscribenda recompensa w grodzie lwowskim obliguje się. Wielm. jm. panu Gintowtowi miecznikowi bełskiemu teraz zaraz gotowemi pieniędzmi płaci dwadzieścia sześć tysięcy złp, co wszystko wyniesie suma sto trzydzieści i cztery tysiące złp. Residuum pretii ad complementum sumy sto sześćdziesiąt tysięcy zostaje się dwadzieścia sześć tysięcy złp, którą to restantis pretii sumę

²⁴ Parafia obrządku rzymskiego znajdowała się we wsi Narol; w mieście wiernym służył kościół filialny. Parafia grekokatolicka funkcjonowała w Lipsku, z filiami w Woli Wielkiej i Krupcu. Krupiec, wieś należąca do starostwa lubaczowskiego, dzierżawiona była najczęściej przez dziedziców Narola.

²⁵ Anna Potocka była córką Stanisława Potockiego, wojewody poznańskiego, i Marianny z Łaszczów Tuczapskich, siostrzenicą biskupa Józefa Łaszczka.

²⁶ Franciszek Salezy Potocki, krajczy koronny w latach 1736–1755, wojewoda wołyński 1755, kijowski 1756, zm. w 1772 r.

jw. jm. pan kasztelan kamieniecki przy sobie zatrzymuje i póty u niego zostawać ma, póki wielm. jm. pan Gintowt miecznik bełski z kredytorami do tychże dóbr Narola konkurującymi, to jest ichm. pany Chibińskimi, Tymowskiemi, Nartowskiemi, Sobierajskimi i jejm. panią Mogielnicką czyli przez przyjacielską kompozycją, czyli też przez zupełnie przeprowadzony proces interesów z niemi zachodzących finalnie nie zakończy i dóbr w posesyi ich zostających jw. jm. panu Łosiowi kasztelanowi kamienieckiemu w dziedziczne nie odda dzierżenie. Po nastąpiomym zaś między niemi prawnie lub przyjacielskim sposobem pomiarkowaniu jakowa in satisfactionem et pacificationem ich pretensyi należeć będzie suma, takową kwotę z sumy przereczzonej dwudziestu sześciu tysięcy złp ex pretio przy sobie zatrzymanej wypłacić pro re tychże kredytorów jw. jm. pan kasztelan kamieniecki tenebit reliquum. Oprócz zapłaconych długów co by z tej sumy dwudziestu sześciu tysięcy złp super restare miało, jw. jm. pan kasztelan kamieniecki jm. panu Antoniemu Gintowtowi oddać i wyliczyć una cum provisione powinien będzie et praesenti obstringitur contractum. Gdyby zaś więcej długów jakowych sumę dwudziestu sześciu tysięcy złp przenoszących na tychże dobrach pokazało się, od tych wszystkich wielm. jm pan Antoni Gintowt Dziewałtowski na dobrach swoich generalnie wszystkich i sumach wszelakich omnimodum cavet evictionem i od impetycyi ex occasione bonorum praesentibus resignatorum wynikających, prawnych lub nieprawnych, jw. jm. pana kasztelana kamienieckiego i jego sukcesorów w każdym sądzie i urzędzie fueri defendere et evincere titulo generalis evictionis zapisuje się.

Donacją in forma iuris quam plenissima tenże jm. pan Gintowt Dziewałtowski miecznik bełski i kwit de precio pro re jw. jm. pana kasztelana [k. 44] kamienieckiego i sukcesorom jego w grodzie lwowskim ex nunc zeznać i uczynić ma. Dokumenta do granic i dziedzictwa dóbr przereczonych należące in spacio dwóch niedziel w grodzie bełskim ad manus et quietationem jw. jm. pana kasztelana kamienieckiego lub plenipotenta jego oddać obligatur²⁷. W które to dobra praesentibus rezygnowane intromisyi wolnej vigore donacyi wzięcia dopuszcza i dopuszczonej ani sam przez się, ani przez subordynowane osoby bronić i negować nie będzie.

Co wszystko ziścić i strzymać strony sobie przyrzekając, idque sub damnis terrestribus simpliciter et absque corporali iuramento taxandis, o co forum in casu niedotrzymania, grodu bełskiego lub Trybunału Koronnego, ac sub tem-

²⁷ Sumariusz akt odnoszących się do dóbr narolskich z lat 1689–1753 Dziewałtowski przekazał Łosiowi 15 II 1753 r., APL, AŁ, Ser. I, sygn. 434, s. 2–6.

pus interregni sądów kapturowych województwa bełskiego do odpowiadania sobie i sukcesorom swoim naznaczają, i ten kontrakt pro maiori autoritate aktami grodu lwowskiego roborować będą, i na to rękami własnymi podpisują się.

Działo się we Lwowie dnia dziesiątego miesiąca stycznia roku tysiąc siedemset pięćdziesiątego trzeciego.

Summary

The beginnings of the Łoś family in Narol

The founder of the complex of Narol estates was Florian Łaszcz Nieledewski (d. 1609), who founded 2 towns and 3 villages in the part of land inherited from his father. After the devastation done in 1648 by Khmelnitsky's Tatars and Cossacks, the estates were acquired by the Silnicki family and were fragmented with time. They were partly rebuilt by bishop Józef Łaszcz, to whom Gabriel Silnicki, a Jesuit, bequeathed his part of the estate in 1731. Before his death (1749) the bishop transferred it to his niece Anna, wife of the Crown Carver Franciszek Salezy Potocki. It was purchased by the Castellan of Kamieniec Michał Ludwik Łoś in 1753 for 160 thousand zlotys. The author discusses the circumstances of the transaction and presents the sales contract. A year later Łoś added to the Narol estate the Lipie demesne purchased from Tomasz Lipski. When he died (1758), Łoś left for his heirs – wife Helena née Skarbek and sons Feliks Antoni and Joachim – a solid estate complex consisting of one town and five villages.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Państwowe w Lublinie

Archiwum Łosiów 1566–1974, Ser. I – 433, 434.

Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu – rkp. 9691/II.

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne we Lwowie

Fond 1, opys 1 (Księgi grodzkie bełskie) – 326, 330, 331, 341, 345, 347, 348, 424, 425.

Lwowska Narodowa Biblioteka Naukowa Ukrainy im. Stefanyka we Lwowie

Fond 141 – Zbiór Czołowskiego, opys 2, nr 414, cz. 1; opys 3, nr 600.

Źródła drukowane

Materiały źródłowe do dziejów Żydów w księgach grodzkich lubelskich z doby panowania Augusta II Sasa (1697–1733), oprac. H. Gmiterek, Lublin 2001.

Materiały źródłowe do dziejów Żydów w księgach grodzkich lubelskich z doby panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Jana III Sobieskiego (1669–1697), oprac. H. Gmiterek, Lublin 2003.

Przywileje lokacyjne Florianowa (Narola) z lat 1592–1596, oprac. H. Gmiterek, Narol 2021.

Literatura

Bondyra W., *Własność ziemska w województwie bełskim w czasach saskich*, Lublin 2015.

Gmiterek H., Kubrak Z., *Narol przez wieki. Dzieje miasta i okolic*, Narol 2021.

Janeczek A., *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Warszawa 1993.

Wierzbička E., *Łosiowie. Dzieje rodu i spuścizn aktowych. Inwentarz analityczny Archiwum Łosiów 1566–1974*, Lublin 2021.